

LES GARROFES BERGUEDANES

Albert Rumbo

Amb l'arribada del Nadal tornen, arreu dels Països Catalans, les representacions dels Pastorets. Aquesta tradició, l'origen de la qual cal buscar-lo en les representacions litúrgiques que acabaran esdevenint la base del nostre teatre popular (Pastorets, Misteris, Passions, etc.), ha arrelat profundament, i avui són poques les poblacions de casa nostra on, per aquestes dates, no es representen els Pastorets.

No sabem amb exactitud de quan daten les primeres representacions dels Pastorets a la ciutat de Berga (Berguedà). Tenim, però, referències d'aquesta tradició durant les dues darreres dècades del segle XIX, quan a la societat Foment Catòlic s'hi duïen a terme els Pastorets anomenats del *Bato* i el *Borrego*, amb els cants en castellà.

Fou pel Nadal del 1900 (justament l'any passat en celebrarem el centenari), quan al mateix local del Foment es representaren per primera vegada a Berga els Pastorets que, sota el títol de *El Bressol de Jesús*, havia escrit el gran autor català Frederic Soler (*Serafí Pitarra*). Aquests Pastorets, que s'havien estrenat a Barcelona el 23 de desembre de 1891, sortien de la mediocritat general en què es movia el gènere en aquells anys. El berguedà Josep Coma (a) Andreu Borràs, director de la secció de teatre del Foment, va veure aquests Pastorets a Barcelona i va convèncer als companys de l'elenc per tal de representar-los a la nostra ciutat. La música, que és la mateixa que s'utilitza actualment, la va encomanar a Ramon Reig, fill de

Torelló i nebot de l'aleshores organista de Berga. El segon director que tingué l'obra a Berga fou l'excel·lent poeta i dramaturg Ramon Vinyes i Cluet, «*el sabio catalán*» del Nobel de literatura Gabriel García Márquez.

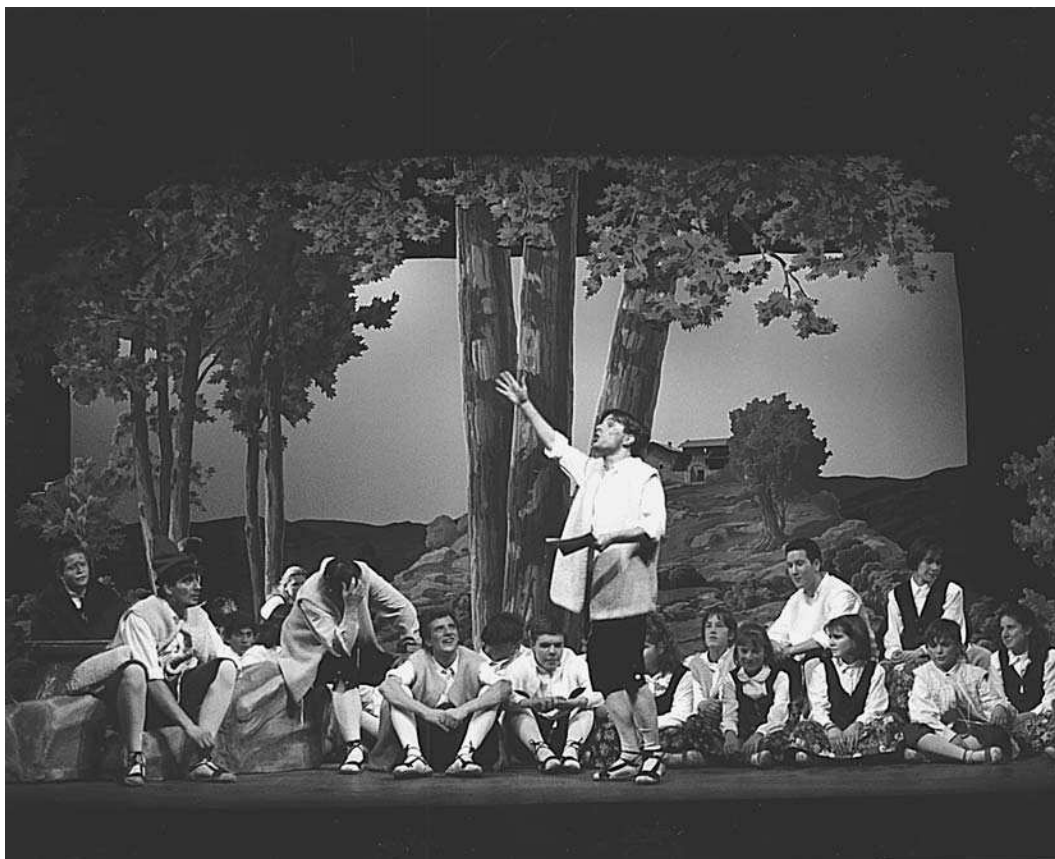
Els Pastorets de Berga, és cert, tenen un rerefons bíblic; com tots. Però no són ni la representació d'un misteri ni un pessebre bíblic. Els nostres Pastorets són uns Pastorets casolans, la representació d'un pessebre humil, de casa. No és el poble jueu qui va a adorar al Messies, sinó el nostre poble, el poble català, un poble de samarra i barretina amb el qual tots ens hi sentim plenament identificats. I no és als indrets descrits per la Bíblia on passa l'acció, sinó als indrets més característics i representatius de casa nostra: als peus del majestuós Pedraforca, sota el simbòlic Pi de les Tres Branques, dins l'extraordinari temple de Sant Quirze de Pedret o a la medieval i berguedana plaça de Santa Magdalena.

Aquests són els nostres Pastorets. Uns Pastorets que, utilitzant el tòpic, són més que un simple espectacle. Són la representació sentida d'un poble que estima i potencia les seves tradicions. Són uns Pastorets humans on hi trobem, evidentment, la lluita teològica entre l'àngel i el dimoni. Paral·leles a aquesta acció principal, però, hi trobem altres històries; petites lluites que personifiquen les virtuts i els defectes de la nostra condició: l'avarícia, l'enveja, l'amor... En els nostres Pastorets, doncs, hi con-

viuen dos móns diferents: el món teològic d'àngels i dimonis i el menys enlairat món dels homes mogut per petites passions i migrades virtuts i que personifica a la perfecció el tarannà de la nostra gent. Així, els Pastorets de Berga humanitzen el misteri del Naixement del Fill de Déu i ens el posen a l'abast.

És precisament aquest caràcter humà que adquireix l'obra que permet entendre una altra de les característiques de la representació: les tradicionals 44 *Garrofes*. Ja en el text original, quan el pastor Garrofa torna de l'infern es dedica a fer una crítica mordaç de la Barcelona de l'època, d'aquella Barcelona vuitcentista que enderrocava muralles i creixia, seguint el Pla Cerdà, vers l'Eixample. A Berga, continuant aquest model, trobem als Pastorets un element accessori, consistent en quaranta-quatre quartetes, recitades al moment previst per en Pitarra a la seva obra, que fan un repàs crític dels fets més destacats ocorreguts durant l'any a nivell internacional, nacional i, sobretot, local. Aquesta tradició es va mantenir fins i tot durant la dictadura, quan hom aprofitava l'ocasió per afegir alguna «garrofa» a darrera hora, esquivant així la inevitable i inflexible censura. Des de l'any 1973, sota el règim franquista encara, es ve celebrant un *Concurs de Garrofes* on tothom qui vol pot mostrar les seves habilitats literàries i satíriques. Així, les garrofes han acabat esdevenint una veritable crònica, en lletra menuda, de la història de la ciutat i del país.

*En tornar de
l'inferrn, sota el Pi de
les Tres Branques, en
Garrofa descriu a
la resta de pastors les
«excel·lències»
que allí ha trobat.
Són les 44 Garrofes.*

25

PARLEM DE...

El 1891, en *Pitarra* escrivia versos com els que segueixen:

El dimoni ara fa obres:
i com no vol fer cap planxa,
ara s'està fent un ensanxa
per tenir ciutat de sobres.
Després d'aquests dos martiris
en ve un de gros que esparvera:
de fulles de tomaquera
seca, fan fer com ciris
negres de mig pam o així
que en diuen cigarros pursos.
Valga'm Jehovà, quins apuros!
Fills! Allò sí que és patir!
Quan els encenen, veuràs,
la pudor que un hi provoca,
i se'ls posen a la boca
fent-se eixir el fum pel nas.

Fer un resum de les millors garrofes berguedanes d'aquests cent anys seria, amb l'espai que aquí disposem, totalment impossible. Ara bé, creiem que podem donar una petita mostra, una simple pinzellada, del que són les nostres garrofes amb uns quants exemples prou significatius. (Val a dir que tot i que les més esperades són les referides a l'àmbit local, hem defu-

git de posar-les aquí per la impossibilitat de comprensió que suposarien per a tots aquells que no coneixen el dia a dia de la vida berguedana).

La societat i els seus costums han estat dels temes més llargament tractats. L'any 1973, fent referència a les escapades dels catalans als cines de Perpinyà, hom escrivia: «Sodoma, ultratjant la rosa / o “El darrer tango a París” / són un símbol, no altra cosa / del que ens fan a aquest país».

L'esport, sobretot els duels Barça-Madrid, ha sortit habitualment a les garrofes. El 1975, Jordi Farràs es queixava d'un fet endèmic recordant que «Si un partit es fa difícil / tot s'arregla amb un “penal” / però els equips que més en tiren / són els de la capital». L'any 1993, Jordi Royo imitava la manera de parlar d'en Cruyff amb la següent quarteta plena de doble sentit: «Cruyff diu: “—Titolas mi ley. / Barça tres titolas liga. / Pasado año sólo figa, / ¡perder titola del Rey!”».

També les obres eternes i inacabables han tingut el seu protagonisme. L'any 1984, amb motiu de la inauguració de l'esperat Túnel del Cadí, Josep Moneo i Antoni Montanyà celebraven que: «Amb el nostre Berguedà / la Cerdanya s'ha casat. / És allò que sol passar: / casar-se per un forat».

Ara bé, la política (especialment la local) és, sens dubte, el tema estel·lar de les garrofes. El 1975, acabat de morir el dictador i sense citar-lo, Ricard Cuadra comentava que: «Seria un fet prou normal / que en país tan religiós, / algú molt sospitos / figurés al santoral». El 1978, després del Referèndum Constitucional, Jordi Farràs opinava que: «Més ara, un cop votada / si no es fa una retocada, / els Països Catalans / més o menys, igual que abans». El 1981, el cop d'estat d'en Tejero fou un bàlsam per als garrofares. Aquell any, Manuel Carreras recordava que: «Davant d'aquell gros trasbals, / mitja Espanya cul-cagada, / doncs hi havia generals / com el Milans i l'Armada». L'any 1985, Ton Vilà

El joc de Garrofes guanyadores s'elegeix amb un 50% dels vots del jurat i l'altre 50% mitjançant una votació popular que té lloc durant el «Sopar de les Garrofes», on es reciten tots els jocs presentats.

celebrava l'entrada d'Espanya al Mercat Comú dient: «Europa haurà vist com cal / que per fer de claveguera, / no hi ha llocs amb més trempera / com Espanya i Portugal». El mateix autor evocava la situació econòmica de l'Ajuntament: «Glòria a Déu en les altures» / cantem tots alegrement, / perquè el nostre Ajuntament / pugui pagar les factures».

Societat i política es barrejaren els darrers anys amb les bodes de les infantes i el naixement dels nés dels Reis. El 1998, Xavier Gon-

zález posava en boca del monarca els retrets vers un nét molt mogut. «—No me guixes las paredes.» / «—Salta del llit que m'enredas.» / «—Deja la silla de ruedas / de la abuelita Mercedes.» / «Felipe Juan, por favor! / Deixa estar la iaia quieta / que ha ratllat amb la peïneteta / les parets del corredor».

Les garrofes de Berga han servit, al llarg de cent anys, perquè els berguedans fèssim un saludable exercici de crítica, mordaç i irònica, però necessària per a qualsevol societat. D'altra banda, amb aquest

article volem homenatjar a totes aquelles persones que han treballat pels nostres Pastorets, començats a la nostra ciutat una llunyana Nit de Nadal de l'any 1900.

I per acabar ens acomiadem amb la darrera quarteta del joc guanyador del 2000, obra de Rosa Solsona, qui va posar els desitjos per l'any nou en boca d'un dels personatges populars del moment, el Palomino de TV3: «Salut i prosperitat / li desitjo a tot el món / i pels qui m'heu escoltat: / «Mor bona nit...a tothò»».

bitjoc

Una festa per a descobrir una altra manera de jugar

un estol de més de 100 jocs tradicionals de carrer:
 cursa de xapes, ferradures, xanques, rutlles,
 diàbolos, construccions, baldufes,
 caçaboles, sacs, cercols,
 cordes, tabes...

pamipipa

Tel 93 820 85 11
a/e: pamipipa@mundivia.es
<http://cultura.mundivia.es/pamipipa>